

Javaslat a

„Az Endrődi Tájház”

[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez

Készítette: Szonda István (név)

..... (aláírás)

Gyomaendrőd, 2019. 01. 19.

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. Szent Antal Népház, 5502 Gyomaendrőd, Blaha Lujza utca 21.
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Szonda István

Levelezési cím: 5502 Gyomaendrőd, Blaha Lujza utca 21.

Telefonszám: 06-20-2380046

E-mail cím: sznephaz@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: Endrődi Tájház
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
_ agrár- és élelmiszergazdaság _ egészség és életmód _ épített környezet
_ ipari és műszaki megoldások x kulturális örökség _ sport
_ természeti környezet _ turizmus és vendéglátás
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: 5502 Gyomaendrőd, Sugár út 20.
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
x települési _ tájegységi _ megyei _ külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:

Az Endrődi Tájház a város egyik legrégebbi kiállító helye. A műemléki védeltséget élvező épület 1862-ben épült, Hunya István endrődi nagygazda tulajdona volt. Az egykori Endrőd jellegzetes népi építészetének utolsó hírmondója az előtornácos, eklektikus stílusjegyeket magán hordozó parasztpolgári lakóépület. Az eredeti állapotában megőrzött építészeti

emlékben kapott helyet Vaszkó Irén helytörténész, néprajzkutató néprajzi gyűjteménye, mely 1977-ben szerzett működési engedélyt. Tájházi kiállítóhelyként mutatja be Endrőd paraszti lakáskultúráját, hagyományos lakberendezési tárgyait. A mára már pótolhatatlan néprajzi gyűjtemény őrző és bemutató helye. A tájház fontos szerepet tölt be a város és a térség turisztikai életében, valamint a városlakók identitásának, a hagyományaik megőrzésének pótolhatatlan helyszíne. Gazdag néprajzi gyűjteményében az endrődi szőttesgyűjtemény és a lábbelikészítéshez kapcsolódó gyűjteményi egység országos jelentőségű.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Az Endrődi Tájház a város egyetlen népi műemléke, mely megőrizte az egykori Endrőd hagyományos paraszti építészetének utolsó példányát. Az impozáns épület országos és helyi védettség alatt áll. A múzeumként működő tájház kiállításai, múzeumpedagógiai foglalkozásaival, kulturális programjaival a helyi hagyományok őrzését és átadását végzi. A város kulturális életének egyik színtere, ahol a helyi értékek, tárgyi és szellemi örökségünk őrző és bemutatóhelyeként működik már több mint negyven éve. A tájház és néprajzi gyűjteménye a város néprajzi és helytörténeti értéktára, ahol folyamatosan gyűjtik, feldolgozzák és őrzik a lokális paraszti kultúra emlékeit.

Az Endrődi Tájház felvételét kérem a Gyomaendrődi Települési Értéktárba, mert egyediségével, értékes gyűjteményével városunk kulturális örökségének fontos részét képezi.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

- Endrődi Tájház és Helytörténeti Gyűjtemény tárlatvezető füzet (16. oldal),
- gyomaendrod.hu; gyomaendrod.com; muzeumok.hu;

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuálisdokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánlólevelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Szent Antal Népház

5502 Gyomaendrőd, Blaha Lujza utca 21.

Nyilatkozat:

Az Endrődi Tájházzal készült fotók és bemutató film felhasználásához hozzájárulok. A fotók és a bemutató film a Szent Antal Népház tulajdona.

Gyomaendrőd, 2019. 01. 19.

Dr. Szonda István igazgató

Szent Antal Népház

Endródi Tájház

Az endródi településrész első muzeális kiállítóhelye az 1977-ben létesült tájház. Endrőd paraszt-társadalmának népi építészetét és lakáskultúráját bemutató múzeum. A műemlék jellegű védettséget élvező épület építtetője Hunya István 80 holdas nagygazda. A ház impozáns utcai homlokzata a polgárosodó paraszti ízlés klasszicista építéstílusát reprezentálja. Az előtornác oszlopai és féloszlopai között ívelt tetejű léckerítés fut végig. A helyi szóhasználatban „*soromplónak*” nevezik e kis kerítést. Az oszlopsor feletti párkányzatot és az oromfal timpanonját egy sor cserép vízvető választja el. A timpanonból élesen válnak ki a vakolatdíszek: alul az egymásba kapcsolódó éremsor, feljebb a padlásnyílást széles keret öleli körül. A házcsúcs tengelyében kereszt, felette pedig az építés évszáma római számokkal felírva szalagkeretben látható.

Belépve a kiskapun feljutunk a tornácra, amelynek eresztét markáns faoszlopok tartják, melyek régen „*darulábasak voltak*”.

A gazdaház az alföldi, középmagyar háztípusba tartozik, annak is az elő- és oldaltornácos változatába. A ház bejárata az oldaltornác felől nyílik és innen a konyhába vezet. A konyhából jobbra a nagyházba (nagy szoba), balra hidegházba (kisház, kis szoba), majd innen a fennkamrába jutunk. Az oldaltornác felől nyílik még a nagykamra

(gabonás, daraskamra) bejárata, melyből leválasztva alakították ki a hombárt. A hombárdeszkák zsilipszerűen egymásra csúsztathatók, így a termény (gabona) mennyiségének megfelelően állítható be a magassága. A nagykamra mellett a kocsiszín és a kétállásos istálló helyezkedik el. Sajnos ma csak a főépület (lakóépület) látható, ugyanis a melléképületet (keresztülvaló) az 1920-as években lebontották. Figyelemre méltó a hátsó udvart körbevevő téglakerítés, mely egyidős az épülettel.

KONYHA

A konyha kezdetben szabadkéményes, de az 1920-as években a nádtető lecserélésekor megszüntették, így a két részre (pitvar-konyha) osztása megszűnt. A konyha bútorzata igen egyszerű. Középen andráskeresztes lábú asztal, háziváson abrosszal leterítve. A bejárati ajtó mellett vizespad rajta korsók, cserépkannák. A vizespad felett kis fogas bögrékkel, gyerekorsókkal. Az asztalhoz két lécvázass vessző, illetve kukoricacsuhéval bekötött szék tartozik, valamint gyalogszékek, melyek helye változó. A konyha

hátsó falán tálak szűrők vannak felakasztva. A drótfogason (cigányfogas) vajformák sorakoznak. A kisház felőli falnál áll a házi készítésű tálás. Felül polcos, közepén zárható résszel. Polgári jellegű bútordarab az ajtó mögött álló kredenc. A konyha végében berakott sparhelt (csikótűzhely) áll és innen fűthető a szobai kemence.

NAGYHÁZ (NAGYSZOBA)

A szoba elrendezése régies típusú, sarokra rendezett (diagonális). Jól elkülöníthető az ünnepi és a hétköznapi munkák helye. A bejáratnál balra boglyakemence található suttal (kuckó) és deszkából készült padkával. Télidőben a kemence körül folyt a házimunka; a férfiak kisebb szerszámokat javítottak, kast kötöttek vagy éppen kukoricát morzsoltak. A lányok, asszonyok körülülve a jó meleg kemencét fontak, varrtak, kézimunkáztak. A kemencével átellenben lévő sarokban áll az asztal a saroklócával. A lóca

szeglete feletti részt „szent saroknak” nevezik. Itt található a Lurdesi Mária porcelán szobrocskája a szegletbe helyezett kis polcocskán, mely a ház házioltáraként működött. Ezen a sarki falfelületen a házigazda büszkeségei a pipatórium és az obsitos (katonai végelbocsátó levél) levél keretbe foglalva függ.

Az asztal házivászon abrosszal van leterítve hétköznapi „síkos” (csíkos), ünnepnap szedetttes virágmintájával. A szobában találhatunk még háziszóttéseket a kemence körül, a törülköző tartón és az ajtó mögötti vacokágyon. Az endrődi háziszóttések egységes stílust jellemeznek, „vászon” (fehér) alapon piros csíkos (duplaveréses) valamint virág és madár mintás (szedetttes) díszítésűek. A szobában vetett ágy áll az utca felőli fal felé fordulva, felette szentképek és koszorús képek függenek a falon. Az ágy és a kemence között találjuk a tulipános ládát (kelengye láda), melyben a gazdasszony féltett vászonneműi sorakoznak. A ládával szemben polgári jellegű bútor a fiókos sublód található. A sublód tetején kálvária, valamint porcelán komacsészék, díszkorsók és a szegények legkedveltebb szentjének Pádúai Szent Antal szobra áll.

KISHÁZ (HIDEGHÁZ, KISSZOBA)

A konyhából nyílik a kisház más néven hideg szoba is. Elnevezését onnan kapta, hogy nincs benne fűtőberendezés. Ezt a szobát általában nem lakták. Itt volt a család vagyontárgyainak bemutató helye a „tisztaszoba”. Bútorzatának ékessége a vetett ágy, a hat darab szépen hímzett végű párnával. Az ágy végénél kis fogason a vasárnapos kendők lógnak, mely kendő az ünnepi női viselet fontos darabja volt. A szobában találunk még asztalt, fiókos kanapélyt, almáriumot és régies vésett ornamentikájú kelengye ládát. A falakon szent képek és koszorús képek lógnak.

KISKAMRA (FENNKAMRA)

A kamrába a kisházon keresztül juthatunk. Itt találjuk a lisztes ládát, szakajtókat, gyúródeszkát, olajos kannákat (étolaj tárolására). Ászokon káposztás dézsa, boroshordó és egy nagy méretű bekötött üveg sorakozik. A polcokon lekváros szilkék, paradicsomos üvegek, befőtt üvegek állnak. Vászonzacsókban a szárzészét tárolták és itt kaptak helyet az éppen nem használatos főző edények (vászon fazekak) és egyéb konyhai eszközök. A kis kamra érdekessége a „titok lyuknak” nevezett falba süllyesztett kis fülke, melyben, ha kellett rejtették el az élelmiszert a „vámszedők” elől.